

שמירת המקדש

וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֵהָל אֲדָךְ אֶל כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמְתוּ גַם הֵם גַּם אַתֶּם: וְנָלוּ עֲלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֵהָל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֵהָל וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם: וּשְׁמֶרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (במדבר יח ג-ה).¹

וְלֹא שְׁמֶרְתֶּם מִשְׁמֶרֶת קֹדֶשׁ וְתִשְׁמְרוּן לְשִׁמּוֹן לְשִׁמְרֵי מִשְׁמֶרְתֵי בְּמִקְדָּשֵׁי לְכֶם: (יחזקאל מד ח).²

רמב"ן במדבר הקדמה – המשכן כהמשך מעמד הר סיני

אחר שביאר תורת הקרבנות בספר השלישי, התחיל עתה לסדר בספר הזה המצוות שנצטוו בענין אהל מועד. וכבר הזהיר על טומאת מקדש וקדשיו לדורות.³ ועתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר, כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם, וציווה: "והזר הקרב יומת" כאשר אמר שם: "כי סקול יסקל". וצוה: "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו", כאשר הזהיר שם: "פן יהרסו אל ה' לראות וגו'. וצוה: "ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח", כאשר אמר שם: "וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו' ", "והכהנים והעם אל יהרסו לעלות וגו' ".⁴ והנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכלו ואיך יחנו סביב ויעמוד העם מרחוק והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו ומה יעשו במשמרתו.⁵ והכל מעלה למקדש וכבוד לו כמו שאמרו אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין.⁶ והספר הזה כולו במצוות שעה שנצטוו בהם בעומדם במדבר ובנסים הנעשים להם, לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמהם להפליא.⁷ וספר כי החל לתת

¹ הזיכרון החריף שלנו מפרשת קרח הוא הארץ שפצתה את פיה במשכן דתן ואבירם, אבל בתודעת הדור ההוא נראה שנוצר דווקא האירוע של שריפת מאתיים וחמישים איש מקטירי הקטורת. וכך מסתיים פרק יז החותם את פרשת קרח ואת ניסיון המטה שבא לאושש את מעמד הנהונה שקרח ערער עליו: "ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר הן נוענו אבדנו כלנו אבדנו: כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות האם תמנו לגוע". לפיכך באה פרשה זו לחזור ולצוות על שמירת המקדש. הציווי הראשון נאמר כבר בפרק ג פסוק לח בתחילת הספר בכינון הדגלים המחנות והמסעות: "והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת". ואולי עוד קודם בפרק א פסוק ג: "והלוים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות" – פסוקים שנראה עוד להלן. אך כאן בדגש חזק ומחוזק. עשר פעמים נזכר השורש שמ"ר או הערך משמרת בפרק שלנו. וכל זה, "לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן, הזהיר עליו הכתוב את כל הענין" כלשון מדרש ספרי שנראה להלן. ואנו נבקש לצאת מפרשת קרח לנושא הכללי של שמירת המקדש.

² ואתם, בית המרי, זועק הנביא יחזקאל, לא שמרתם את משמרת המקדש, כפי שהוא אומר פסוק קודם: "בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחללו את ביתי וכו' ". רד"ק מפרש: "אותם שהיו שומרים לכם במשמרת עכ"ם שלכם, שמתם שומרי משמרת במקדשי". ורש"י שם: "תשימון לכם לדעתכם במקדשי אנשים רוצחים שאינם ראויין להיות שומרי משמרת". אך בהמשך דבריו של יחזקאל הוא מדבר בשבח בני צדוק הכהנים אשר שמרו את משמרת המקדש: "והפהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם אדני ה' ". (הוא הפסוק הפותח את הפרשת פרשת אמור). הוא בית צדוק "הכהן הנאמן" אשר קם תחת בית עלי (מלב"ם, שמואל א ב לה).

³ נראה שכוונתו לפסוק בספר ויקרא טו לא: "והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכן אשר בתוכם". וזה לכלל בני ישראל ולענין טומאה. וכאן, בספר במדבר, הגבלה כללית, גם למי שטהור. המוטיב המרכזי הוא יצירת מעגלי קדושה ומשמרת סביב המשכן במדבר וסביב בית המקדש לדורות.

⁴ רמב"ן יוצר מקבילות של פסוקים מספר במדבר המגבילים את הגישה למשכן, עם פסוקים מספר שמות המגבילים את הגישה להר סיני במעמד מתן תורה: במדבר א נא מול שמות יט יג, במדבר ד כ מול שמות יט כא, במדבר יח ה (הפסוק שלנו) מול שמות יט כב ושמות יט כד (שהוא פסוק קצת בעייתי משום ששם גם הכהנים מוגבלים). רמב"ן בעצם אומר שספר במדבר מעלה את קדושתם של המשכן והמקדש מעבר למה שנאמר בספר ויקרא ונותן לו תוקף של קדושת מעמד הר סיני (יש פסוק בויקרא ח לה שמדבר על משמרת המשכן, אבל רמב"ן כנראה לא מחשיב אותו). ובדומה למעמד הר סיני, הקדושה איננה במקום הפיסי שהרי נדדו במדבר, אלא במקום בו שרוי המשכן ברגע מסוים. ראו מסכת תענית כא ע"ב: "תנינא, רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשיכנה שרויה עליו - אמרה תורה: גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. נסתלקה שכינה ממנו - אמרה תורה: במשכן היובל המה יעלו בהר. וכן מצינו באהל מועד שבמדבר, שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה: וישלחו מן המחנה כל צרוע. והוללו הפרוכת - הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם". אבל לא כך במקדש עולמים ואולי לכן נחרב שכן שכחו את הכלל שהאדם מכבד את מקומו והשתמשו בכבוד המקדש על מנת לכבד את עצמם.

⁵ גם בפסוק זה יש קשר למעמד הר סיני. אך רמב"ן מצטט 'לאחר יד' רק את חציו הראשון ובמשמעות שהכהנים כן נגשים את הקודש. ראו הפסוק המלא שם, שמות יט כב: "וגם הפהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפולץ בהם ה' ". ומי היו שם הכהנים? ראו מכללתא דרבי שמעון בר יוחאי יט כב שנחלקו חכמים: "ר' יהושע בן קרחה אומר אלו בכורות. ר' אומר זה נדב ואביהוא". אבל כל הפרשנים ובראשם רש"י מבארים בפשטות שמדובר בכורות כל עם ישראל. האם שותל כאן רמב"ן איזה סוד 'על דרך הקבלה'?

⁶ ראו ספרי זוטא במדבר יח ד: "גדולה למקדש שיש עליו שומרין. לא דומה פלטרין שאין עליו שומרין לפלטרין שיש עליו שומרין שנאמר: והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרין משמרת המשכן (במדבר ג לח). מה תלמוד לומר למשמרת בני ישראל? אלא בזמן שהקטן שומר הגדול פוסע עליו ונכנס בזמן שהגדול שומר אין הקטן פוסע עליו ונכנס". נראה שהגדול כאן הם משה ואהרן שמונעים מהקטן הם בני ישראל להיכנס אל הקודש. משה ואהרן הם השומרים.

⁷ רמב"ן קצת מיפה את קורות עם ישראל במדבר, בפרט שלושים ושמונה השנים שנוספו כעונש על חטא המרגלים. כבר משה מעיד בדברים פרק ח: "המוליך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים ... למען עתיד ולמען נסתך להיטיב באחרייתך". ראו דברינו המדבר בפרשת במדבר וכן שנות המדבר העלומות בפרשת חוקת.

אויביהם לפניהם לחרב וצוה איך תחלק הארץ להם. ואין בספר הזה מצות נוהגות לדורות זולתי קצת מצות ובעניני הקרבנות שהתחיל בהן בספר הכהנים ולא נשלם ביאורן שם והשלימן בספר הזה.⁸

מסכת תמיד פרק א משנה א – השמירה בבית המקדש⁹

בשלושה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, בבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים שומרים שם.¹⁰ בית המוקד - כיפה ובית גדול היה, מוקף רובדים של אבן; וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. ופרחי כהונה איש כיסתו בארץ.¹¹ לא היו ישנים בבגדי קדש, אלא פושטין ומקפלין ומניחים אותן תחת ראשיהן ומתכסין בכסות עצמן. אירע קרי לאחד מהן, יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבריכה¹² והנרות דולקין מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד. וזה היה כבודו: מצאו נעול - יודע שיש שם אדם. פתוח - יודע שאין שם אדם.¹³ ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה. בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים, יוצא והולך לו.¹⁴

מסכת מידות פרק א משניות א-ב – עוד על השמירה בבית המקדש¹⁵

בשלושה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום: חמישה על חמישה שערי הר הבית,¹⁶ ארבעה על ארבע פינותיו¹⁷ מתוכו, חמישה על חמישה שערי

⁸ מוטיב עיקרי של ספר במדבר, בעיני רמב"ן הוא משמרת המשכן "וכבוד לך" – פלטרין של מלך שיש לו שומרים. ושאר הספר? מעשי הניסים במדבר והתחלת כיבוש הארץ והשלמת אי אלו דינים. (לפי מניין ספר החינוך יש בספר במדבר סה"כ 49 מצוות, 29 עשה ו-20 לא תעשה). ראו איך רמב"ן מתעלם מפרשות תלויות דור המדבר, החל במתאונים, דרך המתאווים וכלה בחטא המרגלים בו נגזרה עליהם כליה במדבר. ספר בו התחלף דור שלם ויוצאי מצרים לא זכו להיכנס לארץ הוא ספר "מעשה ה' אשר עשה עמהם להפליא" - האמנם? נשמח לקבל הסברים לרמב"ן זה. ועד שייגעו אלה, נמשיך בנושא משמרת המשכן – המקדש שללא ספק הוא מוטיב מרכזי בתחילת הספר כפי שמציין רמב"ן. ואנו בחרנו לדרוש בו דווקא באזכורו החוזר בפרשתנו לאחר חטא קרח ועדתו. אבל חלק ניכר מהדרשות והמפרשים הם אכן על תחילת הספר ועל הפסוק שכבר הבאנו בהערה 1, במדבר ג לח: "וְהַחֲנִיּוֹת לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרְחָה מִשֶּׁה וְאֶהָרֶן וּבְנֵי שְׁמֵרַיִם לְמִשְׁמַרְתּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת", פסוק המדגיש את המשמרת האישית של משה, אהרון ובניו. הם השומרים המכובדים של פלטרין המלך.

⁹ רובא של מסכת תמיד מוקדש לקרבן תמיד של שחר וממילא לתחילת עבודת המקדש בבוקר. והגם שבבית המקדש "הלילה הולך אחר היום" (תוספתא זבחים ו יח), כאן, מקדימה המשנה את תיאור שמירת המקדש בלילה (מחלוקת ראשונים היא אם השמירה הייתה רק בלילה או גם ביום, ראו קהתי), על מנת לתאר את המעבר מהלילה ליום ואת יקיצת עבודת המקדש. לצד פרטי הקרבת קרבן התמיד שממנו שם המסכת, יש במסכת זו תיאורים של אופן ההתנהלות בית המקדש מתחילת היום, כגון הקריאה "ברקא" לציון עלות השחר ("האיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון", ירושלים חולקת כבוד לאבות האומה), עריכת הפיס (ההגרות), קולה של המגרפה, קריאת עשרת הדברות ועוד. (ראו דבריני תרומת הדשן בפרשת צו שהיא מהעבודות הראשונות שנעשו בתחילת היום בבית המקדש). ראו שם הבדיקה שהיו עושים כל בוקר לוודא שהכל תקין בבית המקדש, משנה ג שם: "... ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות: אלו הולכים באכסדרא דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרא דרך המערב. היו בודקין והולכין עד שמגיעין למקום בית עושי חביתים. הגיעו אלו ואלו אמרו: שלום, הכל שלום". בית המקדש כשיר לתחילת העבודה. וסיום המסכת הוא בסדר שיר של יום: "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש: ביום הראשון היו אומרים: לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה. בשני היו אומרים: גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו ... בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים". לא נוכל להתעכב ולהסביר את המשנה במלואה והרוצה להשלים יעיין בפירוש קהתי שם. הרובים הם צעירי הכהונה.

¹⁰ ישנים על כסותות ע"ג הרצפה ולא על מיטות.

¹¹ במחילות שתחת הר הבית שהמחילות אין בהן מקדושת הר הבית.

¹² זה המקור לכינוי של שירותים – בית הכבוד או בית הכסא או בשמו המלא בית כסא של כבוד. (ביטוי שנראה שאינו כבר בשימוש היום). יש אומרים שהוא מלשון צניעות שאדם מתכבד ונפנה לצרכיו. ובמסכת דרך ארץ (וכן בגמרא ברכות ט ע"ב) הוא מתן הכבוד למלאכים: "הנכנס לבית הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון תנו כבוד לאלהינו ועמדו במקומכם ... המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרך של בני אדם". אבל כאן נראה שהכבוד הוא לזולת – כיבוד הפרטיות של מי שנכנס לפניך. בבית המקדש מכבדים הכהנים איש את רעהו בצרכיהם האנושיים והטבעיים והמקום נקרא: **בית כסא של כבוד!**

¹³ שכן יש לו דין של "טובל יום" שלא יכול לשרת באותו היום בבית המקדש (אבל לערב כן, ראו תחילת מסכת ברכות: "מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם"). ובגמרא שם, תמיד כו' ע"א, מובא שהסמך לשמירת הכהנים במקדש הוא הפסוק מספר במדבר ג לח שהבאנו לעיל: "וְהַחֲנִיּוֹת לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרְחָה מִשֶּׁה וְאֶהָרֶן וּבְנֵי שְׁמֵרַיִם לְמִשְׁמַרְתּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אחרי דין ודברים מדוע שומרים בשלושה מקומות, מגיעה הגמרא למסקנה שהסמך לכך הוא המלים: "אהרן ובניו שומרי משמרת המקדש, אהרן - בחד מקום, ובניו - בשני מקומות". או כשיטת רב אשי שכתוב בפסוק שלוש פעמים "שומרים משמרת למשמרת". ומה נעשה עם משה? האם נמנה אותו עם הכהנים? ראינו כבר מספר פעמים שיש דעה שלמשה היה דין של כהן גדול כל חייו ולא רק בשבעת ימי המילואים (שמות רבה תצווה לז א, ויקרא רבה יא ו ועוד), אבל כאן אולי אין צורך בכך, משום שלצד שמירת הכהנים הייתה מעגל שמירה שני של שמירת הלויים כפי שנראה להלן. "משה היה שייך למחנה לוי ושומר מבחון, ואהרן ובניו שומרים מבפנים" (מלבי"ם ויקרא ב רלד, עפ"י במדבר רבה ד ג).

¹⁴ מסכת מידות מופיעה במשניות מיד לאחר מסכת תמיד ולעניינינו ממשיכה את נושא שמירת המקדש. אין למסכת זו תלמודים, לא ירושלמי ולא בבלי. בדפוסים של התלמוד הבבלי מצויה המשנה בלבד. אין לה גם תוספתא.

¹⁵ שני שערי חולדה בדרום, שער קיפונוס במערב, טדי בצפון ("שלא היה משמש לכלום", והשמירה עליו מדגישה שכל עניין השמירה היה יותר משום כבוד והדר ולא לשם הגנה), שער המזרח (שושן הבריכה). ראו משנה ג שם.

¹⁶ של הר הבית, מתוכו – מבפנים.

העזרה, ¹⁸ ארבע על ארבע פנותיה מבחוץ. ¹⁹ ואחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת.

איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו. וכל משמר שאינו עומד, אומר לו איש הר הבית: שלום עליך! ניכר שהוא ישן, חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעזרה? קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו. ²⁰

ספרי במדבר פסקא קטז – שירת הלויים ואחריות בית הדין

"ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל", ²¹ זו היא שאמרנו: ²² ישרתוך בעבודתם ומנה מהם גזברים ואמרכלים ²³ ... ר' נתן אומר: מיכן רמז לשיר מן התורה, אלא שנתפרש ע"י עזרא. ²⁴ ר' חנניה בן אחי ר' יהושע אומר: אין צריך שהרי כבר נאמר: "משה ידבר והאלהים יענו בקול" (שמות יט ט), מיכן רמז לשיר מן התורה ... ²⁵

"ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת המזבח" - הרי זו אזהרה לבית דין של ישראל להזהיר את הכהנים שתהא העבודה נעשית כתיקנה. שכשעבודה נעשית כתיקנה, הם כלים את הפורענות מלבוא לעולם. ²⁶

"ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל". שאין תלמוד לומר "עוד"! אלא שכבר קצף. כיוצא בו אתה אומר: ולא יהיה עוד מבול (בראשית ט יא). שאין תלמוד לומר "עוד"! ומה תלמוד לומר עוד? אלא שכבר היה. ²⁷

במדבר רבה פרשה ג סימן יב – מחנה ישראל כנגד הלויים

מעָרְב - משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וכנגדן היו חונים דגל אפרים ובנימין ומנשה שהיו גיבורים כדי לעמוד בכולם. וכן השרה המקום לרוח מערב גרשון שהיה עבודתו בקודש האהל ...

דרום - טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם ושם חונים דגל ראובן שהוא בעל תשובה שבזכות התשובה הגשמים יורדין. וכן השרה הקב"ה לאותו רוח דרום בני קהת שהיו נושאים הארון שבו התורה ...

¹⁸ ראו פירוט שערי העזרה במשניות ד-ה שם: שער הדלק, הבכורות והמים בדרום. שער ניקנור במזרח. ובצפון: שער הניצוץ, הקרבן ובית המוקד ששנים מהם ראינו כבר במסכת תמיד לעיל ובהם הכהנים שומרים מלמעלה (מבפנים) והלויים מלמטה (מבחוץ).

¹⁹ עד כאן 18 נקודות שמירה. יתר השלושה כדלהלן. ובסה"כ 21 שמירות ללויים + 3 לכהנים סה"כ 24.

²⁰ ומנין לומדים את ענין משמרות הלויים? (משמרות הכהנים ראינו הלויים 14 שהוא הפסוק מספר במדבר ג לח. משמרות הלויים מניין? ואין לנו גמרא שתשאל מנא הני מילי). מבאר רמב"ן שהמקור הוא הפסוק בספר במדבר א נג: "והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות - אף על פי שנאמר זה במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר, הוא מצוה לדורות גם במקדש, כי מכאן תקנו המשמרות. וטעם ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות - שישמרו אותו בלילה וילכו סביב המשכן, כמו שאמרנו (ספרי קרח קטז) הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ". מכאן משמרות הלויים שבסדר המקרא קדמו למשמרות הכהנים שחוזרים ומאוששים בפרשתנו. שהרי קרח מבני לוי היה ולא בא לערער על הלוייה, רק על הכהונה. ראו אגב דברי הימים כח שכבר דוד הסדיר את "מחלקות הפהנים והלויים לכל עבודת בית האלהים".

²¹ ראו פסוקים ב-ג בתחילת פרק יח בפרשתנו המדברים בהירוש על הלויים: "וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת. ושמרו משמרתך כל האהל אך אל קלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם הם גם אתם". הרי שגם את שמירת הלויים צריך היה לאושש ולא כמו שכתבנו בהערה לעיל.

²² בדרשה קודמת שם.

²³ שמירה כלכלית, כספית בנאמנות. גם זה חלק משמירת המקדש.

²⁴ ראו השלמת הדרשה בגמרא ערכין יא ע"ב: "רבי יונתן אמר, מהכא: ולא ימותו גם הם גם אתם, מה אתם בעבודת מזבח, אף הם בעבודת מזבח". היינו, שיש ללויים חלק בעבודה המזבח והיא עבודת השיר. הרי שגם השירה היא משמרת. בתורה היו הדברים מרומזים (שהרי דרשה זו היא קצת בניגוד לפשט שמזהיר את הלויים מלהתקרב למזבח), עד שבא עזרא ופירשה. ראו עוד בגמרא ערכין שם מקורות רבים אחרים לשירת הלויים במקדש: "אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: ושרת בשם ה' אלהיו, איזהו שירות שבשם? הוי אומר: זה שירה ... ותנא מייתי לה מהכא: ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ... אין ישאו אלא לשון שירה" ועל שירת הלויים באמת יש לדון בנפרד, כאן רק רצינו להראות שגם השירה היא חלק משמירת המקדש.

²⁵ היינו שכבר במעמד הר סיני נצטוו על שירת המקדש. ראו גם בגמרא ערכין יא א שהבאנו בהערה הקודמת: "מנין לעיקר שירה מן התורה? ... חנניא בן אחי רבי יהושע אמר מהכא: משה ידבר והאלהים יענו בקול - על עסקי קול", ומפרש רש"י שם: על עסקי קול - שהיה מצוהו לשורר לפי שמה לוי היה". ואולי לא רק נצטוו אלא שבמעמד הר סיני הייתה שירה! של הקב"ה שלימדה את משה. ועכ"פ הרי לנו סיוע לרמב"ן בו פתחנו שמקשר את משמרת המקדש עם מעמד הר סיני.

²⁶ הרי לנו המעגל השלישי: בית הדין וכל ישראל. גם הם חלק מהציווי על שמירת המקדש. ראו רד"ק דברי הימים ב כג ו: "ישמרו משמרת ה' - הכהנים והלויים ישמרו בתוך בית המקדש כי קדש המה האולם וההיכל ולא יכנסו שם ישראל וכל עם ישראל ישמרו משמרת ה' מבחוץ". זאת ועוד, תפקיד בית הדין הוא לשמור על הכהנים, כפי שמובא במספר רב של מקומות שהחכמים מורים ומלמדים לכהנים (ראו הכנת הכהן הגדול במסכת יומא). ומפרש מלבי"ם על הפסוק שלנו: "ושמרתם את משמרת הקדש, פסוק זה מיותר שעל הכהנים ובית דינם הזהיר בפסוק ז' ואתה ובניך אתה תשמרו וכו' ... ועל כן פירשו חז"ל שהוא אזהרה לבית הדין הכולל של ישראל, שישגיחו על זה, שאם לא כן יהיה קצף ופורענות".

²⁷ ולעיל שם בספרא: "ומה תלמוד לומר גם הם גם אתם? לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן הזהיר עליו הכתוב את כל הענין". שזה כאמור כל הקשר לפרשתנו.

צפון - משם החושך יוצא לעולם ושם היו חונים שבט דן שהיו חושך בע"ז שעשה ירבעם ... לכך היו חונים שם בני מררי שהיתה עבודתם העצים קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ...²⁸

מזרח - משם האור יוצא לעולם ושם היו חונים דגל יהודה שהיו בעלי מלוכה בעלי תורה בעלי מצות. לכך היו חונים שם משה ואהרן ובניו שהיו בעלי תורה בעלי מצות מכפרים על ישראל בתפילתם ובקרבתם ... ומי היו בעלי מחלוקת? קרח בן יצהר בן קהת ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כולם בעלי מחלוקת.²⁹

מסכת יבמות דף ו ע"א-ע"ב -

... לכדתניא: יכול יתיירא אדם ממקדש? תלמוד לומר: את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו, נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש. מה שמירה האמורה בשבת - לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש - לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש.³⁰

ואי זו היא מורא מקדש? לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו, ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר. ואין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא יט ל) - מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם.³¹

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: בנושאי משמרת ומשמרות אחרים, שונים אבל קרובים, ראו דברינו [ושמרתם את משמרת](#) בפרשת אחרי מות, וכן [משמרות ומעמדות](#) בפרשת פנחס. שנוזה לברכת "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" (תהלים קכא ד) וכן: שומר עמו ישראל לעד.

²⁸ גם זה חלק משמירת המשכן/מקדש. עבודה זרה. אבל במה חטאו שבט מררי? האם נשיאת קרשי המשכן היא פחיתות כבוד? חזרנו אל פרשת השבוע. מעגל השמירה נוסף הוא המחנות והדגלים של עם ישראל כולו, שכל אחד מהם מכוון כנגד חלק מסוים של שבט לוי. מעגל זה יכול להוסיף שמירה אבל רק באחדות וכשכל אחד מכיר את פינתו. אך כאשר מתחברים עם בעלי מחלוקת, הופכת השמירה לשבירה.

²⁹ "תניא" זו הוא מדרש ספרא קדושים פרשה ג פרק ז: "יכול יהיה בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר: את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו - אמר שבת משם שמירה ואמר מקדש משם מורא. יכול יהיה ירא מן המקדש? תלמוד לומר: ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו - מה שבת, לא מן השבת את מתיירא אלא ממי שפיקד על השבת, אף מקדש, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפיקד על המקדש". שימו לב ללשון פק"ד לעומת הזה"ר. וההמשך בספרא שם הוא בדומה לנוסח המובא בגמרא להלן.

³⁰ ומכאן כיבוד מקום המקדש גם כשהוא חרב ובניגוד להר סיני ולמקום המשכן שראינו לעיל. השבת (קידוש הזמן) היא המשמרת את כיבוד ומורא מקום המקדש גם אחרי שנחרב (קידוש המקום). ובימינו, כיבוד בית הכנסת מקדש מעט. כאן נשלים עניין חשוב שהזכרנו רק בדרך אגב לעיל, את שמירת המקדש, פלטרין של מלך הוא, כלשון פירוש המשנה לרמב"ם בתחילת מסכת תמיד: "ודע כי השמירה והנטירה הללו ששומרים את המקדש על ידי הרובין והמשמרות אינו מחמת פחד, אלא זו מצוה כבוד לבית והידור ורוממות. וכך היו שומרים את המשכן במדבר ובימי שלמה ועד סוף הדורות". אלא שלהלכה פוסק הרמב"ם שהשמירה היא רק בלילה, כפי שנראה מפשט המשנה בתמיד, וכבר הרבו לדון בכך ראשונים ואחרונים שאם כל העניין הוא לכבוד, מדוע רק בלילה?